

EL SALLENT S. XVI - XIX EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ

Salvador Reixach i Planella

1. INTRODUCCIÓ

En aquest petit treball només voldria estudiar l'evolució de la població de la parròquia de Sant Vicenç del Sallent al llarg de tres centúries i entreveure com vivia aquella gent. Comença a mitjans del s. XVI, perquè els primers registres parroquials són del 1556, i acaba el 1850, quan el Sallent passà a formar part del municipi de Santa Pau.⁽¹⁾

El Sallent avui és un petit agregat de Santa Pau, situat a la part de llevant del terme, on es barregen les aigües del Ser amb la riera de Samariu i al límit amb Mieres i Sant Ferriol. El nucli central ha estat tradicionalment la parròquia de Sant Vicenç del Sallent, esmentada ja al s. IX i que havia estat una cel·la del monestir de Banyoles; depenia de l'abadia banyolina i el 1392 el rei Joan I vengué la jurisdicció als barons de Santa Pau.⁽²⁾ Era una petita parròquia rural que abastava un territori d'uns 10 km² i no gaire més d'una trentena de cases.⁽³⁾ Les dades de tan poques famílies no ens permeten treure grans conclusions, però sí que podem analitzar-les i explicar-ne el poblament.

2. LES FONTS

Els llibres sacramentals i altres documents de l'Arxiu Parroquial del Sallent, avui en dipòsit a la Rectoria de Santa Pau, han estat la nostra font bàsica.

Els *Llibres de baptismes* I (1556-1766), II (1766-1835) i III (1835-1851) són molt ben conservats, al s. XVI hi trobem anotades algunes defuncions, però a partir del s. XVII és un registre molt sistemàtic, pràcticament no hi manca cap any. *El Llibre de matrimonis* I (1612-1855) també és complet, especialment a partir de 1650, tot i haver-hi anotades algunes defuncions durant el s. XVII. Hem treballat la mortalitat a partir del *Llibre d'òbits* II (1612-1837) i el *Llibre d'òbits* III (1837-1858); i en trobem a faltar un que potser no va existir mai.⁽⁴⁾ Els primers registres són molt senzills, només anomenen el difunt, la data que fou enterrat i les celebracions litúrgiques. A mitjans de centúria ja ens donen més informació, però serà a partir del s. XVIII quan les actes són molt més explícites: ens diferencien el dia de la mort del de la sepultura i apareixen els noms dels familiars més directes.

Tots els llibres són redactats en català fins al 1828 i en general quan més moderns són, major informació ens proporcionen. Evidentment el tarannà del capellà sempre

s'hi reflecteix, però pensem que els del Sallent (T.1) van saber redactar les actes i arxivar les dades amb diligència. La seva feina és molt ben feta i quan no hi ha rector és precisament quan hi sol haver llacunes o omissions. En els llibres sacramentals, a partir de 1747 també hi ha constància de les visites pastorals, que els donaven la normativa i vigilaven que elaboressin correctament els registres.⁽⁵⁾

3. LA POBLACIÓ

3.1 ABANS DEL 1600

La població del Sallent (T.2) a la baixa edat mitjana ha estat estudiada a fons per Jordi de Bolòs.⁽⁶⁾ Ens diu que en els seus orígens hi havia un nucli central, l'església de Sant Vicenç, i diversos vilars: Corbs, Sant Miquel, Cases o Can Batlle, l'actual Can Badia... Com a bona part del país als s. XII i XIII experimentà un important creixement demogràfic; al final del s. XIII hi havia uns 45 focs. Després patí la crisi demogràfica del s. XIV, al fogatge de 1358 ja només hi havia 21 focs, i al del 1378, 11 focs. S'acabà l'edat mitjana i començà l'edat moderna amb una important reducció de la població. El fogatge de 1497⁽⁷⁾ només ens assenyala set focs: en Badia, n'Esparagueres, en Casols, en Rafel, en Torroella, en Cudinach i n'Espinàs. Del s. XVI tenim dades de dos fogatjaments: el de 1515, que dona 11 focs, i el de 1553, només 9 focs laics.⁽⁸⁾ Jordi de Bolòs, a partir del capbreu de 1569, considera que hi havia unes 10 famílies, com a màxim 12, al terme parroquial, és a dir, uns 50 habitants.⁽⁹⁾ Parlem, doncs, d'un nucli rural molt petit, una església i unes quantes masoveries escampades al seu voltant.

Als llibres sacramentals només trobem dades a partir del 1556, tot i que en els primers moments són molt fragmentàries. A partir de 1563 ja podem parlar de continuïtat, almenys en els baptismes. D'aquí podem deduir que a l'últim terç del segle començà un cert redreçament demogràfic, especialment en la dècada 1591-1600. Les poques dades de mortalitat que tenim no ens permeten parlar del creixement natural, però si mirem el registre trobem una vintena de famílies, cosa que ens confirmaria que la població ha augmentat.⁽¹⁰⁾

3.2 SEGLE XVII

D'aquests anys no tenim dades de fogatges ni capbreus, per tant, haurem de fer servir les anteriors i posteriors com a base. Les sèries de baptismes són molt completes i les d'òbits també, a partir del 1612.

Als anys quaranta ja podem calcular el creixement vegetatiu, que solia ser positiu (T.3). En aquesta dècada ho era poc, però en el període 1651-1670 hi hagué un fort increment de població, als setanta tornà a baixar, la mortalitat superà sovint la natalitat; als vuitanta creixia amb força, però als noranta hi hagué un cert estancament per l'alta mortalitat dels anys 1692-1695. És a dir, la població al s. XVII

augmentà de manera lenta, hi hagué molts alts i baixos i mostra la característica estagnació del «cicle demogràfic antic». La natalitat i la mortalitat eren altes i la població es veié sovint delmada per la forta mortalitat.

3.3 SEGLE XVIII

Al s. XVIII no tenim cap problema als registres parroquials, les sèries són completes i ininterrompudes, però les dades que tenim dels recomptes i censos no coincideixen amb les nostres.

Els recomptes del primer vicenni del s. XVIII, que ens parlen de 9 cases (1708), 22 caps de casa (1717) i 20 cases i 63 habitants (1716 i 1719), creiem que són poc correctes.⁽¹¹⁾ Segons els nostres càlculs hi havia en aquells moments unes 150-160 persones, o sigui, entre 25 i 30 famílies, cosa que s'ajusta al que diu J. de Bolòs «*per un cadastre de la primera meitat del s. XVIII, sabem que en aquest moment ja vivien altre cop unes 26 famílies al terme de la parròquia*».⁽¹²⁾ Les dades de finals de centúria, el Cens de Floridablanca (1787) i del Nomenclàtor Diocesà del 1790, tampoc no ens semblen gaire exactes, dóna 138 habitants el primer i 150 ànimes de comunió el segon.⁽¹³⁾ Aquesta última xifra rectificada (180) s'apropa als càlculs que vaig fer al *Llibre de la Confraria del Santíssim Sagrament*: a l'any de la seva fundació (1792) hi havia 185 confreres i a l'any 1795, 218.⁽¹⁴⁾ Si hi descomptem els forasters i els que poden haver mort entre les dues dates, no anem gaire errats en afirmar que el 1790 al Sallent hi havia aproximadament unes 200 persones. Començà el segle amb molta empenta i amb un índex alt de creixement vegetatiu, que es mantingué fins als anys seixanta. En aquests anys la mortalitat només superà la natalitat en comptades ocasions i això va fer que la població augmentés. Als últims quaranta anys de la centúria hem de parlar d'una fase depressiva, el creixement vegetatiu anual fou sovint negatiu i molt especialment als anys 1792-95. Els índexs de creixement vegetatiu d'aquests anys eren molt més baixos que els de les sis primeres dècades, el fort creixement de principis de segle s'aturà (T.3).

3.4 SEGLE XIX

S'inicià amb un creixement natural molt baix, que ben aviat canvià de tendència i després la població augmentà amb força fins al 1850. A la parròquia hi tornà a haver unes quaranta-cinc famílies; haurà recuperat amb escreix la població d'abans de la crisi de la baixa edat mitjana.⁽¹⁵⁾

El Sallent s'integrà al municipi de Santa Pau i la població és mantingué molt alta fins a finals del s. XIX. A començaments del s. XX hi hagué una lenta davallada que s'accentuà als anys trenta, però fou a partir dels anys cinquanta quan el progressiu abandonament de la vida al camp féu que el llogarret anés quedant despoblat. Avui el Sallent és un petit agregat del municipi de Santa Pau amb una quinzena de cases habitades i 58 habitants.⁽¹⁶⁾

3.5 LA POBLACIÓ ABSOLUTA I LA POBLACIÓ RELATIVA.

És molt difícil calcular la població total amb una certa garantia, perquè les dades són molt disperses i moltes, en ser compilades, no tenien precisament una finalitat demogràfica. A nosaltres sí que ens interessava saber-la per poder analitzar millor l'evolució demogràfica, per això hem elaborat una hipòtesi de treball, que segurament és discutible, però que pensem que s'acosta prou a la realitat (T.2).

La població aproximada l'hem calculada a partir d'una suposada taxa de natalitat entre els 50 ‰ i 60 ‰, cosa prou freqüent en les poblacions modernes. Els marges on ens movem són molt amplis, però ens permeten afirmar que a la segona meitat del s. XVI hi havia entre 60-80 h., al s. XVII entre 80 i 130 h., al s. XVIII entre 130 i 220 h., i a la primera meitat del s. XIX entre 220 i 300 h. D'aquestes dades en sortiria una població relativa de 6,8, 10,4, 17,1 i 25,2 h./km², aproximadament.

4. LA NATALITAT

La primera acta és de l'any 1556, són actes senzilles on només hi ha el nom dels pares, dels padrins i sovint l'ofici del pare i la casa on viuen.⁽¹⁷⁾ A partir del 1759 hi ha a més el nom dels avis de l'infant i també el dia del naixement.

Normalment batejaven les criatures molt aviat, un petit recompte fet quan ja hi consta el dia de naixement, ens dona que un 66% el batejaven l'endemà mateix del naixement, un 24% al cap de dos dies i un 10% el mateix dia; sovint ho feien a casa, per perill de mort.⁽¹⁸⁾

A les primeres actes només consta el nom del batejat, que sol correspondre al del padrí o la padrina, però ja hi ha registres amb dos noms de pila i algun amb tres. Al s. XVII trobem la majoria d'actes amb dos noms, però també són nombroses les de tres noms. És a partir de la segona dècada del s. XVIII quan de manera sistemàtica apareixen tres noms en les actes dels nounats. A la segona meitat del s. XVI els noms de nens que es posaven més són Pere, Joan, Gaspar, Baldiri, Miquel, Barthomeu i Raphel, i apareix també el nom de Montserrat, que s'emprava com a masculí. Hi ha el cas curiós d'un nen que el batejaren amb el nom de Gaspar, Melcior i Baltasar. A les nenes els posaven especialment Margarida, Baneta, Raphela, Miquella, però també hi trobem: Speransa, Sàlvia, Quiteria, Astàsia.⁽¹⁹⁾

L'augment de la natalitat era paral·lel al creixement de la població d'aquest petit nucli. Al segle XVI (T.2) trobem una mitjana de 3,7 naixements per any, que passà a 6,6 al s. XVII, 9,5 al s. XVIII i a la primera meitat del s. XIX fou la més alta (12,3 naixements per any), evidentment que la població del Sallent havia augmentat molt. Al s. XX la mitjana de naixements baixà a 3,7, la mateixa que al s. XVI.

Si agafem com a base la natalitat de la primera dècada del s. XVII podem analitzar més detalladament el que hem dit abans (G.1). Al s. XVI la natalitat augmentà, al s. XVII passà el mateix, amb dues dècades de forta natalitat (1661-1670 i 1691-1700), i una dècada de natalitat baixa (1641-1650) tot i que aquest

descens no fou espectacular. Al s. XVIII la natalitat era molt alta, començà amb molta força, després baixà, però es mantingué fins als anys cinquanta, que tornà a créixer molt, en aquells moments es dobla l'índex de natalitat que havíem agafat com a base. El segle acabà amb una natalitat baixa, més baixa que la mitjana de la centúria i que la del començament de segle. A la primera meitat del s. XIX també hi hagué una natalitat molt alta, especialment en la dècada 1841-1850, que té el nombre de naixements més alt d'aquests tres segles que hem estudiat.

Ma. de Bolòs⁽²⁰⁾ va calcular les taxes de natalitat entre 1717 i 1835, però les xifres són més baixes que les nostres (T.4). Les que hem elaborat nosaltres a partir de la població aproximada són taxes molt altes. A la segona meitat del s. XVI la mitjana fou de 52,84 ‰ (es movien entre el 47 ‰ i el 60 ‰) i al s. XVII la mitjana fou de 59,13 (sempre superen el 54 ‰, menys a la dècada de 1641-50). Al s. XVIII la mitjana fou de 52,36 ‰ (només entre 1791 i 1800 baixà del 40 ‰) i a la primera meitat del s. XIX la mitjana baixà a 46,73 ‰. Aquestes taxes tan altes tendeixen a disminuir de mica en mica i són semblants a les d'altres poblacions catalanes.⁽²¹⁾

Si haguéssim fet una reconstrucció acurada de les famílies, podríem saber més coses de la natalitat i la fecunditat, però el nostre treball és més limitat. Hem provat de treballar la relació de naixements per matrimoni⁽²²⁾ i trobem que al s. XVII hi havia una mitjana de 5,03 naixements, al s. XVIII era de 4,4 i a la primera meitat del s. XIX era de 6,4, això ens confirmaria una vegada més l'alta natalitat de l'època.⁽²³⁾ En cercar la descendència de les deu primeres parelles que es van casar a partir de 1650, només hem trobat fills de sis, les altres no en van tenir o van anar a viure a fora. El nombre de fills era de 5, 1, 4, 7, 9, 4; és a dir, una mitjana de 5 fills per matrimoni. Aquest exemple tan poc significatiu he provat de ratificar-lo amb una mostra més ampla. Hem fet el recompte dels fills d'un centenar de parelles que havien tingut descendència entre els anys 1650-1850 i hem trobat que pràcticament la meitat tenien sis fills o més, i la mitjana ens sortia de 5,25 fills per parella. Algunes d'elles tenien molts fills, en aquest cas eren pagesos benestants de la parròquia; per exemple, trobem 12 fills a Can Manté, 14 a Esparragueres i 15 a Can Badia.⁽²⁴⁾

En comptar el temps que solia passar entre el naixement d'un germà i l'altre, trobem que un 19% solia néixer abans d'un any i mig, mentre que la majoria de naixements, un 60%, es produí entre l'any i mig i els tres anys. La mitjana entre naixement i naixement era d'uns 34 mesos.⁽²⁵⁾ Una de les parelles que hem citat abans (J. Badia i T. Plantalech) tingué 15 fills en un període de 20 anys, la separació entre naixement i naixement fou només de 16 mesos i entre els vuit primers només va ser de 12,5 mesos.

En cercar la composició per sexes en el moment del naixement, la relació era molt favorable als nens, 111,5/100. Hem fet el recompte de les actes de 1550 a 1750 i d'un total de 1273 naixements en el 99,5% dels casos constava clarament el sexe del batejat, eren 668 nens i 599 nenes, és a dir, un 52,7% i un 47,3% respectivament.⁽²⁶⁾

Poc sabem sobre control de natalitat, però sí que podem estudiar l'estacionalitat, en quins mesos es produïen la majoria de concepcions. Els mesos amb més naixements eren el desembre i el gener i en elaborar la corba anual de concepcions, trobem que aquestes es produïen normalment als mesos de març i abril (G.2). Semblaria que les recomanacions de l'església d'abstenir-se en temps de Quaresma eren poc seguides.

En les actes també trobem la presència de fills il·legítims que anomenen «*fill/a de ventura*» o ens diuen «*parentes ignoramus*», «*ignoram pares*» o «*pares incognits*». Segurament eren fruit de relacions extramatrimonials i normalment no hi figura el nom ni del pare ni de la mare; sí que hi ha el dels que feien de padrins o pares espirituals. En una acta diu «*parentes ignoramus*», però al lateral s'hi afegí més tard que era filla de «*Magdalena Reixaga, fadrina*». ⁽²⁷⁾ Del total de naixements registrats, representen una petita porció, 33 al s. XVII (4,9%), 23 al s. XVIII (2,4%) i 15 a la primera meitat del XIX (2,4%); és a dir, un 2,9% del total.

5. LA NUPCIALITAT

El primer registre és de l'any 1612, però creiem que no són realment complets fins al 1650. Al s. XVII, paral·lelament amb el creixement de la població, també hi hagué un augment de matrimonis. En total, podem comptabilitzar 99 enllaços, si tenim noranta anys amb actes, podem parlar d'una mitjana d'1,1 per any, que augmenta a 1,3 si comptem només els de la segona meitat (T.3). Al s. XVIII, com que la població havia crescut, hi hagué més matrimonis; la mitjana d'enllaços era de 2,27, la primera meitat de centúria 1,8 i la segona meitat, 2,6. A les cinc primeres dècades del s. XIX la nupcialitat es mantingué alta: 2,74 matrimonis per any. Cal recordar que en aquests anys la població era molt elevada i dinàmica. A final de segle, tot i que la població encara era alta, la mitjana de matrimonis començà una lenta davallada.

Al s. XVII trobem que la dècada amb més enllaços fou la de 1681-90, vint; al s. XVIII a les dècades 1661-70 i 1781-90, trenta; i finalment, la dècada amb més nupcialitat del període que hem estudiat va ser la de 1831-40, amb trenta-set. Les taxes de nupcialitat (T.4) que hem calculat a partir de la població aproximada (11,17 ‰ al s. XVII, 12,21 ‰ al s. XVIII i 10,43 a la primera meitat del s. XIX) eren més altes que les que tenim de la Bisbal d'Empordà, Banyoles o Santa Pau. ⁽²⁸⁾

En algunes de les primeres actes veiem diferenciat el dia de les esposalles i el dia que els nuvis reberen la benedicció eclesiàstica. Els Sinodals de l'època solien avisar del perill que això suposava i recomanaven que es casessin com més aviat millor. ⁽²⁹⁾ Solien passar mesos, anys, i en alguns casos, fins i tot no arribaven a celebrar-se, als nostres registres l'interval entre una i altra cerimònia es mou entre els deu dies i els tres anys i mig. També trobem cinc casos on no consta la benedicció. ⁽³⁰⁾

El gràfic del moviment estacional dels matrimonis (G-3) reflecteix una corba d'evolució característica del cicle demogràfic antic. Els nuvis o els pares dels nuvis podien decidir, i la majoria d'enllaços s'efectuaven als mesos que hi havia menys feina al camp (finals de tardor i especialment l'hivern); ja veiem que els mesos amb més enllaços eren el gener i el febrer. A la primavera, a causa de la feina, o a la Quaresma baixaven els enllaços, pujaven lleugerament el maig i el juny, abans de començar la sega; i a l'estiu registrem el menor nombre de casaments. Hi havia un fort contrast entre el nombre d'enllaços de l'hivern i l'estiu.⁽³¹⁾

En analitzar els matrimonis d'aquests dos-cents cinquanta anys, per veure de quin tipus eren, hem trobat que en un 14% no hi figura l'estat civil de tots dos contraents. Dels que sí que ens n'informen, el 80% eren enllaços entre fadrins i donzelles i en un 20% hi apareixen vidus i vídues, cosa ben normal en una època que la mortalitat era alta: al s. XVIII el percentatge d'aquests enllaços era molt més alt, arribà al 25%. La societat de l'època propiciava el matrimoni, per això no ens ha d'estranyar que els vidus i les vídues procuressin tornar a casar-se ben aviat. En les actes estudiades, n'hi ha un 14% que ens diu que les noces eren entre vidus i donzelles, un 4% entre fadrins i vídues i només un 2% que ambdós cònjuges eren vidus; també trobem un cas que es casaren els pares vidus i els seus fills.⁽³²⁾ En una comunitat tan petita com aquesta les relacions de parentiu entre famílies era un problema, sovint els calia obtenir llicència per casar-se, com en el cas de l'hereu del mas Manter i la pubilla de la Torroella, el 1740.⁽³³⁾

Pujar una família era una tasca difícil per una persona sola, als vidus els mancava una dona, especialment si tenien infants, i les dones tenien poques possibilitats, si no disposaven d'una fortuna pròpia, per això tornaven sovint a casar-se. Quan els joves arribaven a la majoria d'edat s'havien de casar, sembla que aquest era l'estat ideal, i d'això els pares i la família en tenien prou cura; només cal llegir per sobre la majoria de les disposicions testamentàries de l'època, per veure com ho deixaven prou explícit.

Malgrat aquesta tendència general, les dades del Cens de Floridablanca a finals del s. XVIII (T.5) ens mostren que al Sallent hi havia més solters que casats (47 majors de 16 anys, sobre 44) i només cinc persones vídues. Segur que no era tan fàcil poder casar-se, les condicions socioeconòmiques no ho facilitaven pas a una bona part de la població que es movia en una economia de subsistència i un treball prou precari que ho impedia; a més, els drets que cobrava el sagristà per administrar el sagrament del matrimoni eren prou elevats: 10 sous de plata a finals del s. XVII.⁽³⁴⁾

Hem intentat esbrinar la composició social de la parròquia a partir de l'ofici del nuvi que figura en un 71% de les actes registrades. Evidentment, el que abundaven eren els pagesos i els jornalers. Els pagesos —«*labradores*» a partir de 1829— eren un 33% i els jornalers —bracers, treballadors, «*trabajadores*»— representaven un 49%, pensem que també ho devien ser la majoria dels nuvis dels quals no sabem

l'ofici; devia ser així perquè creiem que la diferència entre pagesos i bracers ha de ser més gran. També estem segurs que els propietaris es casaven més fàcilment que els jornalers. La resta, el 18%, eren d'altres oficis. Hi havia els oficis imprescindibles a tot nucli rural: ferrers, moliners, fusters i hostalers; els relacionats amb el tèxtil — paraires, teixidors de lli i sastres —, el comerç i els transports —negociants, traguiners— o el món rural —carboners, pastors. Només hi trobem un mestre de cases —Domingo Subirós, natural de Sales (1805)—, un mestre de primeres lletres — Ferriol Casas (1829)— i un fabricant de Banyoles —Francisco Fabra (1841).⁽³⁵⁾

Les actes també ens informen d'on eren els nuvis, almenys hi trobem un 91% de casos en els quals això queda clar. Per poder analitzar-los hem considerat que eren del Sallent tots els nuvis que hi vivien, malgrat haver nascut en altres poblacions. La major proporció de matrimonis la trobem entre un nuvi/núvia del Sallent i un foraster/a (59%), després trobem un 32% en els quals tots dos eren del Sallent i una petita part, el 9%, en què tots dos eren de fora de la parròquia. La majoria de nuvis eren de pobles del voltant del Sallent (Santa Pau, Mieres, el Torn, la Miana, Batet, la Cot...), com podem veure al mapa (M.1).

6. LA MORTALITAT

Del s. XVI només tenim unes quantes defuncions, en canvi del s. XVII hi ha força continuïtat a partir del 1612, malgrat les importants llacunes dels anys 1624-1633 i 1671-1675.⁽³⁶⁾ Serà a partir del 1700 quan podem parlar de sèries completes.

6.1 SEGLES XVI i XVII.

Els pocs registres que tenim del s. XVI no ens permeten dir gaire res, són només una vintena d'actes barrejades amb les de baptisme; pertanyen a persones adultes, a excepció d'una que fa referència a una minyona. Al s. XVII són més sistemàtiques i veiem com la mortalitat no era gaire alta, el creixement vegetatiu per decennis sempre era positiu, tot i que a l'última dècada fou molt baix (T.3). La mortalitat superà la natalitat els anys 1645, 1646, 1676, 1679, 1680, 1687, 1693, 1694 i 1695; especialment aquests tres últims fou quan la mortalitat superà amb escreix les mitjanes del període.

La crisi de subsistències que comportà la Guerra dels Segadors (1640-1659) podria ser la causa del dèbil creixement vegetatiu d'aquests anys, però com que manquen dades, poca cosa podem afirmar. En canvi, la guerra amb França (1686-1697), que es va viure més de prop, va comportar una forta recessió demogràfica els anys 1692-1695. La carestia i l'augment del preu dels aliments féu augmentar la mortalitat, especialment l'any 1694, que moriren tres vegades més persones de les que nasqueren. La dècada 1691-1700 presentà en conjunt una mitjana de 8,1 morts per any, molt superior a la mitjana del segle, 3,8 (T.3).

Normalment, els obituaris només ens diuen que «*mori de mort natural*», però també hi trobem altres causes. Hi havia morts violentes, com la de l'hereu del mas Torroella el 1653, la de Gabriel Badia, fadrí, el 1646, i la d'una dona apunyalada el 1642. L'hereu del mas Badia el 1646 se suïcidà: «...*ell mateix se tira amb una xispa...*» i al 1671 van trobar tres homes morts al camí ral.⁽³⁷⁾ Quan la causa de la mort era la malaltia, poques vegades s'especifica, només hem trobat un cas que ens diu que un albat morí de verola i un home de mal d'«*hillada*».⁽³⁸⁾ La pesta del 1650-54 tingué poca incidència al Sallent, només hi ha dues referències: el 30 de juny de 1653 celebraren «...*un cantar de devoció (...)* per la anima de Gaspar Casas, batlla desta parroquia si era mort com vingue la nova que era mort del mal contagios en Barcelona...» i el 4 de desembre de 1653 enterraren un soldat holandès mort de la pesta.⁽³⁹⁾ Les actes també ens informen de la presència de tropes i de la mort d'alguns soldats: el 6 de juliol de 1694 s'enterrà un soldat «...*d'Espanya dels que passaren rendits del citi de gerona lo qual segons lo llenguatge era castella perjo era del tercio de los Assules...*», el 24 d'agost no pogueren enterrar Pere Joan Jou, masover del Maynau «...*per no donar lloch la ermada fransesa que es pujada a rendir Castellfollit...*» i el dia primer de setembre del mateix any enterraren un altre soldat: «...*franses y no li he ministrat cap sagrament sibe me han dit avia confessat ab lo capella del regiment (...) no podia per la suspita si era catolich...*».⁽⁴⁰⁾

A les primeres actes no hi trobem anotats normalment els albats, comencen a aparèixer el 1673, però no hi són de manera regular fins al 1692. La mortalitat infantil era molt alta, però en no haver-se anotat correctament, poc en podem dir. A l'última dècada hi ha registrats 35 albats sobre un total de 81 morts, cosa que suposa el 43%. Fou especialment l'any 1693 quan la mortalitat infantil va ser més forta, dels catorze morts d'aquell any, nou eren albats.

En el període 1644-1673 a la majoria d'actes, un 80%, el capellà hi féu constar l'edat del difunt. En analitzar-les surten dades molt disperses: només hi ha un albat i la franja on hi ha més morts és entre 20 i 29 anys i entre 50 i 59 anys. També trobem dos difunts de més de 90 anys i una d'uns cent anys.⁽⁴¹⁾

6.2 SEGLE XVIII

A la primera meitat del segle XVIII la mortalitat no fou gaire alta, només en quatre ocasions —1719, 1729, 1748 i 1749— superà la natalitat, això féu que el creixement natural d'aquests anys fos molt alt i la població del Sallent creixés amb força. A partir dels anys seixanta les coses canviaren, la mortalitat superà una dotzena de vegades la natalitat i el creixement vegetatiu fou negatiu: 1764, 1767, 1770, 1773, 1777, 1780 i sobretot els anys 1791-1795. Veiem que moriren molts albats el 1729, un 66% dels òbits, que són repartits de manera homogènia al llarg de l'any; a partir del 1743 als albats els anomenen «*parvolo, parvula*», i hi apareix una llevadora que batejava els infants morts en el moment de néixer.⁽⁴²⁾ Les pèssimes

condicions meteorològiques de l'any 1749 degueren fer augmentar la mortalitat i la de l'any 1764 segurament també fou deguda a la carestia i a les males collites; com ens diu una acta «...fent solament un cantar per causa esser lo any tan esteril...».⁽⁴³⁾ L'any 1770 va ser l'any amb més mortalitat de tot el segle, els albats representen el 75% dels morts d'aquells anys i la majoria es concentren en els mesos d'estiu. L'any 1771 passà una cosa molt semblant, però encara moriren més albats, el 90% dels òbits. Aquest mateix fenomen es repetí l'any 1777, quan els albats representen el 70% dels morts i la majoria també es concentren als mesos de calor. Aquesta petita mostra ens confirmaria que la mortalitat infantil solia ser més alta als mesos d'estiu, quan les malalties infeccioses s'encomanaven més fàcilment.

A final de segle hem de parlar de crisi demogràfica, especialment els anys 1791-1795, que va lligada a la Guerra Gran (1793-1795) i a la crisi de subsistències que comportà. A les comarques gironines hi va incidir amb força, però a la parròquia no trobem cap referència al conflicte armat, tot i que la mortalitat era molt alta i tant afectà els albats com els adults. Foren especialment els anys 1794 i 1795 quan hi hagué més morts.

Saber amb exactitud a quina edat moria la gent del Sallent en aquest segle és difícil, perquè no sempre hi ha l'edat del difunt. És a partir de 1741 quan hi sol ser anotada més sovint (91% dels casos) (hem emprat aquestes dades per elaborar el gràfic G.4). Entre 1741 i 1800 veiem com la mortalitat infantil fou molt elevada, dels 404 òbits, 190 eren albats (47%). Quant més petits eren, més possibilitats tenien de morir; dels 172 infants morts de menys de 9 anys, més de la meitat —52%— no arribaren a l'any de vida. Entre els 10 i 49 anys, la mortalitat es mantingué baixa i tornà a pujar a partir dels 50, especialment entre els 60 i 69 anys, quan moriren més adults. De més de 80 anys hi trobem pocs casos i no hi ha ningú de més de 90 anys, la persona de més edat que hem trobat en aquest període morí els 89 anys.⁽⁴⁴⁾

Els registres solen dir-nos que moriren de mort natural, però també hi trobem accidents com: Vicenç Jou (1708) «...a mort desgraciadament de una rocha...», Cecília Badia (1780) «...per aver mort anegada en una riera...» o Rafael Caví (1712) «...fadrí mosso den Torroella morí ho lo trobaren mort al capdemont de la vinya den Bosch o Bodega sota de una alsina que lo llamp li avia tocat...».⁽⁴⁵⁾

6.3 PRIMERA MEITAT DEL S. XIX

La crisi demogràfica 1793-1812⁽⁴⁶⁾ es féu sentir a la parròquia. Encetem el segle amb una elevada mortalitat que va créixer, com a tot Catalunya, durant la crisi econòmica, social i política que comportà la Guerra del Francès (1808-1814). Fou, doncs, una etapa d'estancament de la població. El creixement natural tornà a ser negatiu l'any 1830, però va ser un any amb molt poca natalitat. La mitjana de mortalitat va ser més elevada que en el segle anterior, però com que la natalitat també

fou molt alta, hi hagué un creixement vegetatiu prou important, menys en la dècada 1801-1810 (T.3).

Els registres d'òbits són més complets i ens informen a vegades de les causes, tornem a trobar casos de mort violenta: «*per haver mort ab alguna ferida...*», «*...segons dihuen de resultes de haverlo cremat los lladres...*». No es parla de malalties ni epidèmies, però hi ha anotats els homes del Sallent que moriren a la Guerra del Francès (Isidro Planadevall, Isidro Casas i Salvador Brunsó) i dos soldats morts l'any 1823 a Roda.⁽⁴⁷⁾

En aquests cinquanta anys, els albats encara representen el 53,3% dels òbits, la mortalitat infantil continuà essent molt elevada, especialment a les dècades de 1811-1820 (66,6%) i 1831-1840 (69,1%).⁽⁴⁸⁾

6.4 ALTRES

Les taxes de mortalitat (T.4), elaborades a partir de la població aproximada, eren baixes. A la segona meitat del s. XVII la mitjana només fou de 30,93 ‰, recordem que fins als anys noranta no apareixen anotats els albats, que representen sempre un percentatge de mortalitat molt important; en canvi, la crisi demogràfica de l'última dècada és ben present, amb una taxa de 60 ‰. Al s. XVIII la mitjana de 32,05 ‰ veiem que tampoc no és gaire alta. A la primera meitat del s. XIX hi havia una mitjana de 30,92 ‰, una mica més baixa que a la centúria anterior. Les taxes que va trobar Ma. de Bolòs són força semblants al s. XVIII, però més baixes als inicis del XIX. En canvi, si les comparem amb les de Banyoles o Santa Pau eren molt similars, a diferència de les de la Jonquera, que eren molt més altes.⁽⁴⁹⁾

En la corba de l'estacionalitat de la mortalitat (G.5) veiem que les defuncions es repartien de manera regular al llarg de l'any: a la primavera sembla que baixaven, però després trobem mesos amb molta mortalitat a l'estiu (juliol), a la tardor (setembre i octubre) i també a l'hivern (desembre i gener). Ens sorprèn la davallada del mes d'agost, quan les malalties infeccioses normalment feien estralls en la població infantil.⁽⁵⁰⁾

La presència d'indigents també era una constant, en trobem referències a moltes actes: hi havia homes, dones, vells i infants. Aquests pobres, les persones més desvalgudes d'aquella societat, malvivien anant a captar de porta en porta i solien ser els primers de morir en les èpoques dolentes.⁽⁵¹⁾

Els rectors anotaven amb cura els sacraments que rebien els difunts i els tipus de cerimònies que realitzaven, de la seva lectura podem deduir fàcilment la importància de cada família. Aquestes procuraven revestir l'acte de la màxima solemnitat, el difunt també ho solia deixar clar al testament, i les misses, almoines i nombre de sacerdots variaven notablement segons el seu poder econòmic. Trobem casos on hi havia més de deu sacerdots i altres només amb una missa baixa «*per caritat o per amor a Déu*», com ens diuen les actes. En fer un petit recompte dels

sacerdots que intervenien en els enterraments del s. XVII trobem generalment entre 8-12 sacerdots als masos Badia, Manter, Torroella, Aspargueras i Casas; de 5-7 a Rexach, Pruant i Serragriviera; de 3-4 a Sant Miquel de Giracàrregues, Mastheus, Corps, Formiga, Carreteria, Llohet, Font... i en les defuncions de menestrals i treballadors: Fuster, Can Batlle de la Cellera, Manter de la Cellera, Bodega, Vila...⁽⁵²⁾

7. ELS MOVIMENTS MIGRATORIS

El tipus de documentació que hem emprat no ens facilita treballar aquest aspecte, tot i que estem segurs de la seva importància. Una bona part dels excedents de població degueren marxar de la parròquia, però també hi va arribar molta gent de fora. La majoria dels nouvinguts eren dels pobles veïns que, per raons de matrimoni o de treball, hi venien a viure, però també trobem nombrosos jornalers, pastors i carboners, que havien baixat de muntanya: Molló, Vallfogona, Rocabruna, la Manera, Ogassa, Tregurà, vall de Ribes...⁽⁵³⁾ La immigració francesa hi tingué molt poca importància, al s. XVI hi trobem un individu, al s. XVII, quatre i al s. XVIII, tres.⁽⁵⁴⁾

8. CONCLUSIONS

De l'estudi de la població del Sallent d'aquestes tres centúries podem treure les següents conclusions:

– El Sallent participà de la dinàmica general de la població catalana i europea de l'època. Les tres centúries estudiades s'ajusten a les característiques de l'antic règim demogràfic, tot i que baixa la natalitat i la mortalitat i sembla començar la transició cap a un nou model.

– A mitjans s. XVI hi havia unes cinquanta persones i s'inicià una etapa de creixement. Al s. XVII la població augmentà de manera lenta, la natalitat i la mortalitat eren molt altes i hi hagué molts alts i baixos. Al s. XVIII el creixement vegetatiu fou molt fort, especialment a la primera meitat, però acabà amb una crisi demogràfica. A la primera meitat del s. XIX es recuperà amb força i la parròquia arribà al voltant dels tres-cents habitants. La població d'abans de la crisi de la baixa edat mitjana s'haurà recuperat amb escreix.

– La mitjana de naixements per any creixia amb força a cada centúria, i a la primera meitat del s. XIX arribàrem a les xifres més altes. La mitjana de fills per matrimoni també era alta, 5,5 per parella, i trobem moltes famílies de més de deu germans. Naixien més nens que nenes (111,5/100), la majoria de concepcions es produïen els mesos de març i abril i la presència de fills il·legítims és constant (2,9%). Les taxes de natalitat eren altes i es mouen normalment entre 40-50‰, amb una certa tendència a disminuir lentament.

– Els matrimonis augmentaven paral·lelament al creixement de la població, per tant, les xifres més altes les trobem a començaments del XIX. La majoria d'enllaços s'efectuaven els mesos que hi havia menys feina al camp, a finals de tardor i especialment a l'hivern. La proporció de vidus i vídues és important, un 20% dels enllaços. En estudiar l'ofici dels nuvis trobem que la majoria eren pagesos, jornalers o d'altres oficis tradicionals en el món rural: ferrers, moliners, fusters, pastors... Hi havia molts pocs paraires, teixidors o negociants i la majoria dels nuvis eren de parròquies veïnes: Santa Pau, Mieres, el Torn...

– La mortalitat generalment no era gaire alta, només podem parlar de crisi demogràfica als anys 1692-1695 i 1791-1795. Les taxes de mortalitat eren baixes i es movien al voltant dels 30‰, amb una tendència a disminuir en entrar al s. XIX. La mortalitat infantil era molt elevada, això es veu especialment a partir del segle XVIII, quan ja es registraven sistemàticament els albats. Representen sovint més de la meitat dels morts i a vegades arribaven al 70 %-75% dels òbits. Les defuncions es repartien de manera regular al llarg de l'any i ens ha estranyat la davallada del mes d'agost, quan les malalties infeccioses solien fer estralls.

– Dels moviments migratoris poc podem dir, era important la presència de gent que baixava de muntanya —Alta Garrotxa, Ripollès— i també hi trobem alguns immigrants de l'altra banda dels Pirineus.

Sant Vicenç del Sallent (Fotografia: S. Reixach)

T.1 RECTOROLOGI DEL SALLENT

BARTHOMEU COSTA, prevere i rector	1556 - 1588
Garau Colomer, prevere	1589 - 1590
Pera Camps, prevere	1589
JOAN PIROT, prevere i rector	1590 - 1610
ANTONI SOLER, prevere i rector	1610 - 1612
JOAN PERA CARRERA, prevere i rector	1612 - 1634
PERA COLS, prevere i rector	1634 - 1635
CLIMENT BOXEDA, rector	1635 - 1638
HYACINTO CALM, prevere i rector	1638 - 1642
ESTEBA RUBIO, prevere i rector	1642 - 1682
JOAN HONRAT, prevere i rector	1673 - 1673
LLATZER BORELL, prevere i rector	1674 - 1682
ALEIX PUIGVERT, rector	1682 - 1710
Rafel Masdevall, vicari	1710
PAU RIBAS, rector	1710 - 1739
JOAN VILA, prevere i rector	1740 - 1759
Francisco Vilar, ecònom	1745
Jacobus Forn, prevere	1752
FRANCISCO COMADEVALL, rector	1759 - 1787
Baldiri Farró, ecònom, prevere	1788
FRANCISCO VIÑETA, prevere i rector	1788 - 1797
Joseph Moner, vicari	1797 - 1798
FRANCISCO TORRA, prevere i rector	1798 - 1822
JOAN BASTONS, rector	1824 - 1832
Salvador Casas, vicario	1829 - 1832
Narciso Ferres, vicario	1832
Pedro Lloveras, prevere i ecònom	1832
MIGUEL MONTELAT, cura párroco	1833 - 1862

Elaborat a partir dels llibres sacramentals i la documentació de l'Arxiu Parroquial.

T.2

LA POBLACIÓ DEL SALLENT

Anys	Fogatges, capbreus recomptes, censos	Població aproximada
1280	45 focs	
1348	50 famílies	
1358	21 focs	
1378	11 focs	
1497	7 focs	
1515	11 focs	
1553	9 focs	
1569	10-12 famílies	50 habitants
1601		80 habitants
1700		130 habitants
1708	9 cases	
1716	26 famílies	
1717	22 caps de casa	
1718	22 caps casa - 63 hab.	
1787	138 habitants	
1790	150 ànimes	210 habitants
1847	23 veïns - 102 ànimes	300 habitants
1857	40 cases - 315 hab.	315 habitants

T.3 MITJANES DECENNAIS DE BAPTISMES, NUPCIALITAT I MORTALITAT

Anys	Mit/bat.	Mit/nup.	Mit/mort.	CV
1561 - 1570	2,60			
1571 - 1580	3,90			
1581 - 1590	4,10			
1591 - 1600	4,20			
1601 - 1610	5,60			
1611 - 1620	5,30			
1621 - 1630	5,90			
1631 - 1640	6			
1641 - 1650	4,90	1,60	2,60	2,30
1651 - 1660	7,10	1,10	2,20	4,90
1661 - 1670	8,30	1,50	1,90	6,40
1671 - 1680	6,80	,40	5,20	1,60

Anys	Mit/bat.	Mit/nup.	Mit/mort.	CV
1681 - 1690	7,30	2	3,30	4
1691 - 1700	9,60	1,60	8,10	1,50
1701 - 1710	10,50	1,40	4	6,50
1711 - 1720	8,60	2	5,60	3
1721 - 1730	8,60	1,80	5,10	3,50
1731 - 1740	9,50	2,20	4,40	5,10
1741 - 1750	8,50	2	5,40	3,10
1751 - 1760	11,20	2,30	5	6,20
1761 - 1770	11	3	8,60	2,40
1771 - 1780	9,20	2	7,30	1,90
1781 - 1790	9,60	3	7,10	2,50
1791 - 1800	8,50	3	7	1,50
1801 - 1810	9,20	2,80	7,80	1,40
1811 - 1820	14,10	2,70	9,30	4,80
1821 - 1830	10	1,90	5,30	4,70
1831 - 1840	13,60	3,70	8,10	5,50
1841 - 1850	15	2,60	10,20	4,80

T.4 TAXES DE NATALITAT, NUPCIALITAT I MORTALITAT
(Calculades a partir de la població aproximada)

Anys	T. nat.	T. nup.	T. mort
1561 - 1570	47,27		
1571 - 1580	60		
1581 - 1590	54,67		
1591 - 1600	49,41		
Mitjana	52,84		
1601 - 1610	62,22		
1611 - 1620	55,79		
1621 - 1630	59		
1631 - 1640	57,14		
1641 - 1650	44,55	14,55	23,64
1651 - 1660	61,74	9,57	19,13
1661 - 1670	69,17	12,50	15,83
1671 - 1680	54,40	3,20	41,60
1681 - 1690	56,15	15,38	25,38
1691 - 1700	71,11	11,85	60
Mitjana	59,13	11,17	30,93

VIII ASSEMBLEA D'ESTUDIS SOBRE EL COMTAT DE BESALÚ

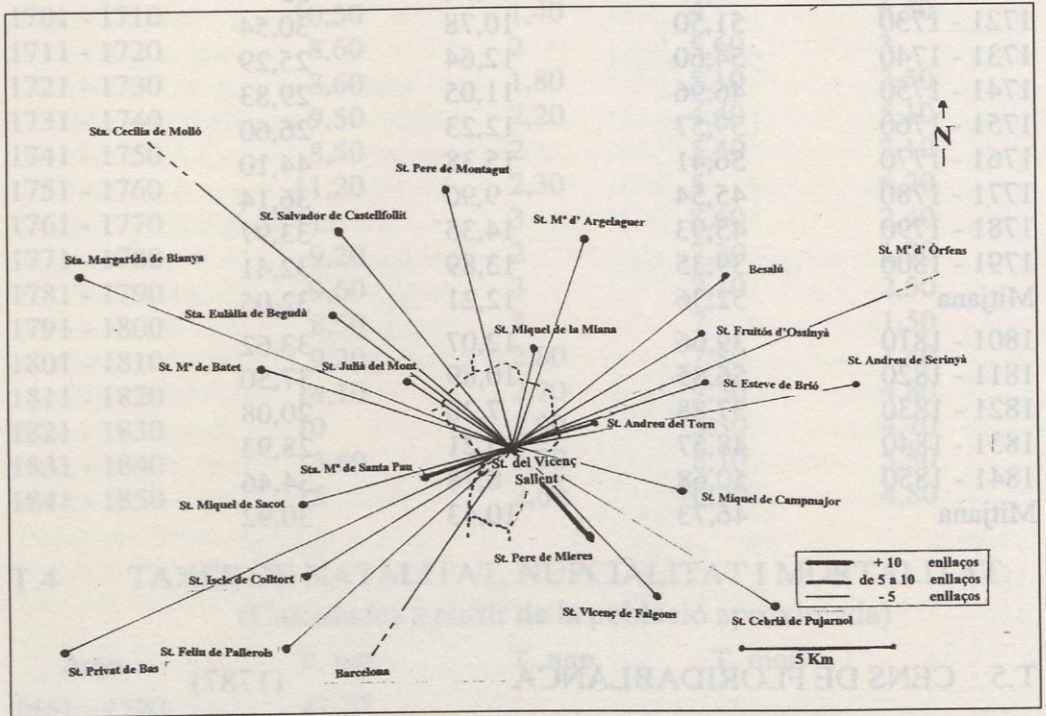
Anys	T. nat.	T. nup.	T. mort
1701 - 1710	70	9,33	26,67
1711 - 1720	53,75	12,50	35
1721 - 1730	51,50	10,78	30,54
1731 - 1740	54,60	12,64	25,29
1741 - 1750	46,96	11,05	29,83
1751 - 1760	59,57	12,23	26,60
1761 - 1770	56,41	15,38	44,10
1771 - 1780	45,54	9,90	36,14
1781 - 1790	45,93	14,35	33,97
1791 - 1800	39,35	13,89	32,41
Mitjana	52,36	12,21	32,05
1801 - 1810	39,66	12,07	33,62
1811 - 1820	56,85	10,89	37,50
1821 - 1830	37,88	7,20	20,08
1831 - 1840	48,57	13,21	28,93
1841 - 1850	50,68	8,78	34,46
Mitjana	46,73	10,43	30,92

T.5 CENS DE FLORIDABLANCA (1787)

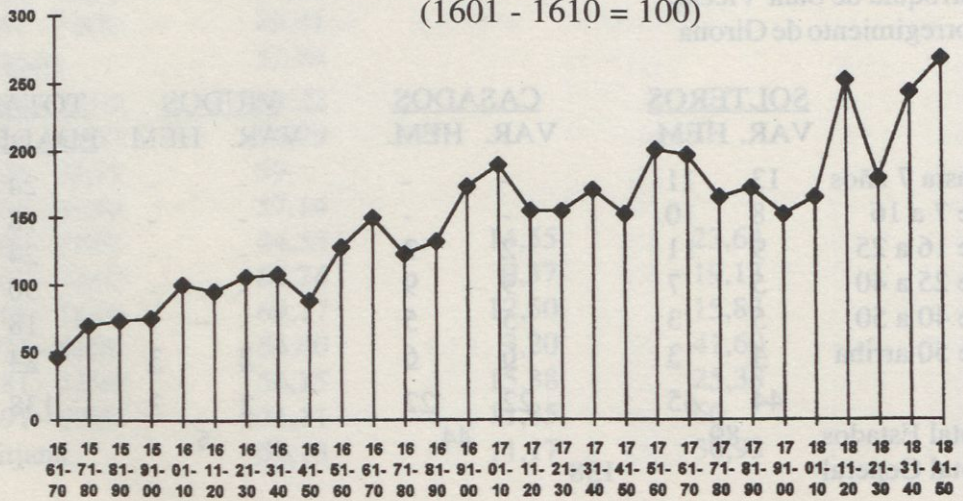
PUEBLO DEL SALLENT - Baronal del Abad de Banyoles
 Parroquia de Sant Vicenç
 Corregimiento de Girona

	<u>SOLTEROS</u>		<u>CASADOS</u>		<u>VIUDOS</u>		<u>TOTAL</u> <u>EDADES</u>
	VAR.	HEM.	VAR.	HEM.	VAR.	HEM.	
Hasta 7 años	13	11	-	-	-	-	24
De 7 a 16	8	10	-	-	-	-	18
De 16 a 25	9	11	2	2	-	-	24
De 25 a 40	5	7	9	9	-	-	30
De 40 a 50	5	3	5	5	-	-	18
De 50 arriba	4	3	6	6	2	3	24
	44	45	22	22	2	3	138
Total Estados	89		44		5		
Total General	138						

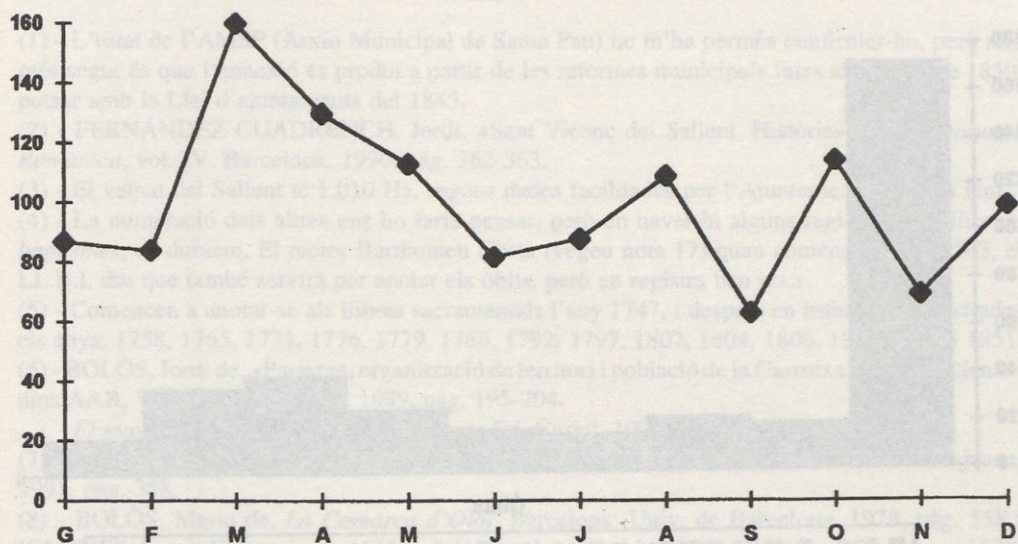
M.1 PARRÒQUIA DE PROCEDÈNCIA
DELS NUVIS/NÚVIES - ENLLAÇOS DEL S. XVII

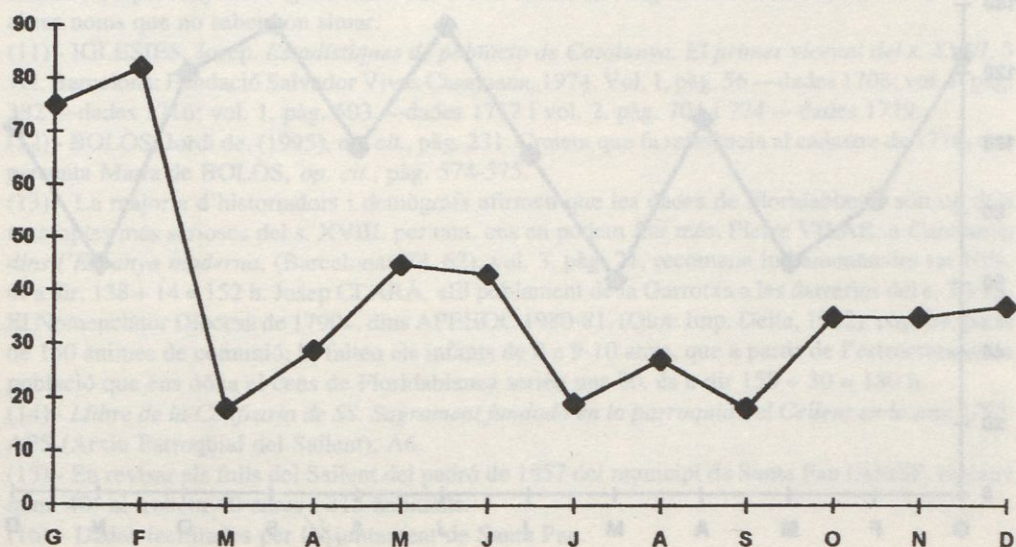
G.1 MITJANES DECENNAIS DELS BAPTISMES (1561 - 1850)
(1601 - 1610 = 100)

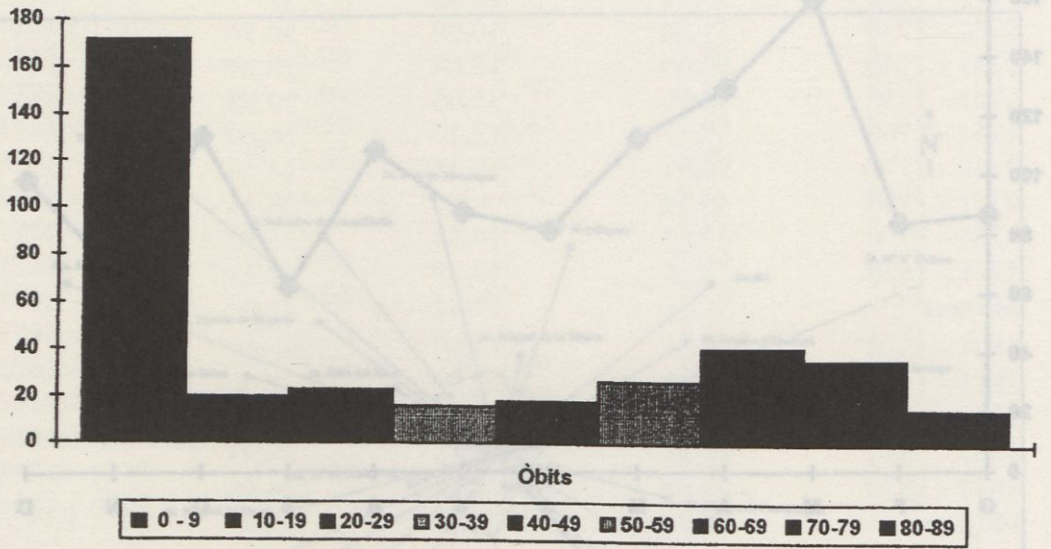
G.2 ESTACIONALITAT DE LES CONCEPCIONS

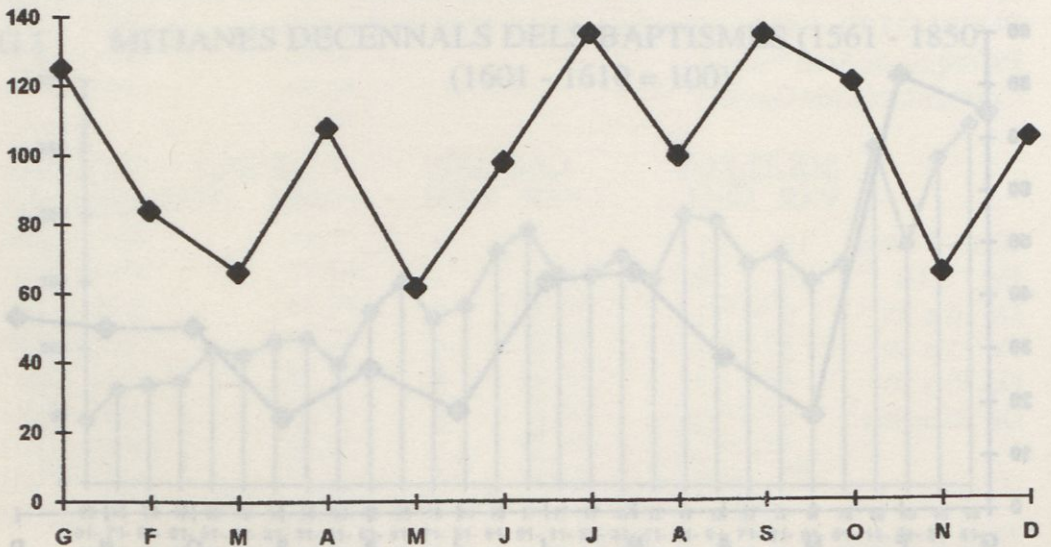
G.3 ESTACIONALITAT DE LA NUPCIALITAT

G.4 EDAT DELS MORTS (1741 - 1800)

G.5 ESTACIONALITAT DE LA MORTALITAT

NOTES

(1) - L'estat de l'AMSP (Arxiu Municipal de Santa Pau) no m'ha permès confirmar-ho, però allò més segur és que l'annexió es produí a partir de les reformes municipals fetes al voltant de 1850, potser amb la Llei d'ajuntaments del 1845.

(2) - FERNÁNDEZ CUADRENCH, Jordi. «Sant Vicenç del Sallent. Història», dins *Catalunya Romànica*, vol. IV. Barcelona, 1990, pàg. 362-363.

(3) - El veïnat del Sallent té 1.010 Ha, segons dades facilitades per l'Ajuntament de Santa Pau.

(4) - La numeració dels altres ens ho faria pensar, però en haver-hi alguns registres al *Llibre de baptismes*, en dubtem. El rector Barthomeu Costa (vegeu nota 17) quan comença, l'any 1563, el LL.B.I, diu que també servirà per anotar els òbits, però en registra ben pocs.

(5) - Comencen a anotar-se als llibres sacramentals l'any 1747, i després en trobem de registrades els anys: 1758, 1765, 1771, 1776, 1779, 1786, 1792, 1797, 1802, 1804, 1806, 1821, 1831 i 1851.

(6) - BOLÒS, Jordi de. «Paisatge, organització de territori i població de la Garrotxa a l'edat mitjana», dins AAB, VI. Olot: Imp. Olser, 1989, pàg. 195-204.

El mas, el pagès i el senyor. Barcelona: Ed. Curial, 1995.

(7) - IGLESIES, Josep. *El fogatge de 1479*, vol. 1. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1991, pàg. 388.

(8) - BOLÒS, Maria de. *La Comarca d'Olot*. Barcelona: Univ. de Barcelona, 1978, pàg. 558 i IGLESIES, Josep. *El fogatge de 1553*, vol. 1. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1979, pàg. 36, 267.

(9) - BOLÒS, Jordi de. (1995), *op. cit.*, pàg. 189. Sense voler entrar en la polèmica del coeficient multiplicador, crec que 4 o 4,5 persones per família és la xifra idònia, cosa que ens donaria uns 50 habitants.

(10) - Per a referències explícites al mas o per als cognoms, trobem a finals del s. XVI aquestes famílies: Codinac, Rexac, Casas, Sparagueras, Casals, Torroella, Badia, Sant Miquel de Giracàregues, Manter, Corps, Maynau, Pujol i Cadavall. A la Cellera, en Puig hostaler i en Pujol; a més, trobem altres noms que no sabem on situar.

(11) - IGLESIES, Josep. *Estadístiques de població de Catalunya. El primer vicenni del s. XVIII*, 3 vol. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1974. Vol. 1, pàg. 56 —dades 1708; vol. 1, pàg. 382 —dades 1716; vol. 1, pàg. 503 —dades 1717 i vol. 2, pàg. 704 i 774 —dades 1719.

(12) - BOLÒS, Jordi de. (1995), *op. cit.*, pàg. 231. Creiem que fa referència al cadastre de 1716, que presenta Maria de BOLÒS, *op. cit.*, pàg. 574-575.

(13) - La majoria d'historiadors i demògrafs afirmen que les dades de Floridablanca són un dels recomptes més seriosos del s. XVIII, per tant, ens en podem fiar més. Pierre VILAR, a *Catalunya dins l'Espanya moderna*, (Barcelona: Ed. 62), vol. 3, pàg. 21, recomana incrementar-les un 10%, és a dir, $138 + 14 = 152$ h. Josep CLARÀ, «El poblament de la Garrotxa a les darreries del s. XVIII. El Nomenclàtor Diocesà de 1790», dins APEHOC 1980-81, (Olot: Imp. Delta, 1982), pàg. 64, parla de 150 ànimes de comunió; hi falten els infants de 0 a 9-10 anys, que a partir de l'estructura de la població que ens dóna el cens de Floridablanca serien uns 30, és a dir $150 + 30 = 180$ h.

(14) - *Llibre de la Confraria de SS. Sagriment fundada en la parroquia del Cellent en lo any 1792*. APS (Arxiu Parroquial del Sallent), A6.

(15) - En revisar els fulls del Sallent del padró de 1857 del municipi de Santa Pau (AMSP, registre núm. 40) hi trobem 40 cases i 315 habitants.

(16) - Dades facilitades per l'Ajuntament de Santa Pau.

- (17) - El rector Barthomeu Costa (1556-1588) ens diu (APS, Ll. B. I, f. 1r): «*Aquest libre es per los quis batejaren en l'any MDLXIII y per altres anys. Si sen recordaran los pares dells minyons y asso en las fonts de Sant Vicens de paroquia del Selent y per los qui morran en dit any o anys les qualls cosses es cossa qui san fa per molts respectes y per moltes questions y per les edats per poder fermar actas...*».
- (18) - El recompte és fet a mitjans del s. XVIII. Calia batejar els nounats ben aviat, com ho recordaven sovint els bisbes: «*Manaments fets per lo Illustrissim y Reverendissim Senyor Don Fr. Severo Thomas Auther*» en la visita a la parròquia del Sallent —01.10.1680— (APSP —Arxiu Parroquial de Santa Pau—, A.90, circulars, sinodals i altra documentació impresa (1661-1882), núm. 3, f. 1v.
- (19) - Per exemple: «*Vuy a VIII de setembre de lany 1563 sont batejat en les fons baptismals pere fill leg. y nat. de thoni bonmatí y de joana muler sua, foren padrins pere casalls menor de dias y padrina nasparegueras...*» (APS, Ll. B. I, f. 2). Els padrins i les padrines han de ser majors de deu anys (Manaments... nota 18). Montserrat Manter és fill de Baldiri Manter i Alisabet (APS, Ll. B. I, f.9). Gaspar, Melcior i Baltasar (APS, Ll. B. I, f. 25).
- (20) - BOLÒS, Maria de. *Op. cit.*, pàg. 183, 244. Sembla que hi ha algunes errades d'impressió, no pot ser que les taxes de natalitat i mortalitat de començaments del s. XIX coincideixin.
- (21) - ALBERCH, Ramon i CASTELLS, Narcís. *La població de Girona (s. XIV-XX)*. Girona: Gràfiques Curbet, 1985, pàg. 58. TERRADAS, Dolors «La població de Banyoles al s. XVIII», dins AABV. Olot: Ed. El Bassegoda, 1986, pàg. 60, 73. Salvador REIXACH, «Santa Pau a finals del set-cents» dins APEHOC XI. Olot. Ed. El Bassegoda, 1993, pàg. 136-137. Jaume PORTELLA, «Estudi demogràfic del Prelitoral gironí (s. XVI - XVIII)» dins *Treballs d'Història*. Girona: Dip. Provincial, 1976, pàg. 45. Enrique JUAN i M. Jesús CABALLER, «Evolució demogràfica de la Junquera durante el s. XVIII» dins AIEAXIV. Figueres: Gràfiques Canigó, 1979, pàg. 244-247...
- (22) - No comencen fins a 1612 i crec que fins a 1630 no es van fer de manera sistemàtica. La dècada 1671-1680 crec que hi ha molts oblits, per això l'hem deixada de banda en fer els càlculs.
- (23) - A Santa Pau era 5,25, (Salvador REIXACH, *op. cit.*, pàg. 141), a Banyoles 4,8-5,4, (Dolors TERRADAS, *op. cit.*, pàg. 70 i a la Junquera 4,7, Enrique JUAN i M. Jesús CABALLER, *op. cit.*, p. 248.
- (24) - Les cent parelles formaven part d'un intent de reconstrucció de les famílies: Badia, Esparragueres, Reixach, Cases, Manté, Casals, Torroella, Jou, Colom, Bosch... Em queden moltes llacunes, però el nombre de fills sí que queda força clar en la majoria de casos. Per cercar les mitjanes només he emprat les parelles amb fills nascuts al municipi, m'ha fet por emprar les que no tenen fills, perquè és molt difícil saber si es van quedar a viure al poble o no. Joan Manté i M. Vergés (13.08.1767) tenen 12 fills, Miquel Asparagueres i M. Casas (05.06.1715) 14 fills i Joseph Badia i Taresa Plantalech (1704?) 15 fills.
- (25) - La mostra que hem treballat era només de quaranta parelles.
- (26) - A la Junquera 109/100 (Enrique JUAN i Ma. Jesús CABALLER, *op. cit.*, pàg. 247) a Santa Pau 111,4/100 (Salvador REIXACH, *op. cit.*, pàg. 138).
- (27) - APS, Ll. B. I, f. 94v.
- (28) - La Bisbal d'Empordà, 9,1 a Jaume PORTELLA, *op. cit.*, pàg. 44. Banyoles 7,1 - 11 a Dolors TERRADAS, *op. cit.*, p. 60. Santa Pau 8,1 a Salvador REIXACH, *op. cit.*, p. 141.
- (29) - Per exemple: «*Vuy als deu del mes de octubre del any mil sis cents quaranta y sinc foren sposats tantsolament Francesc Camó fadrí del veinat de St. Martí parròquia de Stª Pau y Marianna Badia donsell...*» Més tard afegiren: «*Vuy als 9 de janer 1647 doni benedictio nupsial jo Esteva Rubió pre. Rector de dit St. Vicens del Sallent...*» (APS, Ll. M. I, f. 6). En els «*Manaments fets...*» (vegeu nota 18), trobem: «*...per llevar los abusos, y excessos que en algunas parts se experimentan*

(...) *mana à tots los encartats, que de esta hora en avant no presumen entrar en la casa ahont habitaran llurs esposas de futuro, sots las penas (...) als Militars de deù, als Mercaders, de sis, y als demès de quatre lliuras (...) y als curats mana que averiguen si seran entrats, y quant ho sapian advertescan als encartats esta obligació, y no assistescan al matrimoni sens especial llicencia en que diga, ingressa non obstante, sots pena arbitraria.*

Item, mana sa Illustrissima Senyoria à tots los Esposats de presents que dins dos mesos després de llurs esponsoris prengan la Benedicció nubcial, sots pena de sinch lliures à llocs pios à arbitre de sa Illustrissima Senyoria aplicadores en subsidi de excomunicació major, ultra de les demès penas de dret estatuhides». Aquesta problemàtica degué continuar, perquè es repeteix en impresos posteriors, almenys fins al 1734.

(30) - Per exemple Matheu Casals - Maria Casas 17.02.1658 / 14.10.1661 i Jaume Fàbrega - Anna Ma. Garrigó, 24.01.1667 / 03.02.1667 (APS, Ll. B.I, fs. 11v, 14v). No hi consta la benedicció en els enllaços Nicolau Cassà - Margarida Casas, Baldiri Pinsach - Rafela Noguera i Manter, Joan Coma - Teresa Castanyer, Rafel Aragó - ?, i Esteva Reixach - Margarida Planesas. (APS, Ll. B.I, fs. 6v, 7, 11, 12 i 13).

(31) - És difícil poder saber de quina manera els impediments religiosos de casar-se durant la Quaresma o l'Advent incidien en aquesta estacionalitat, que és semblant a la de Banyoles (Dolors TERRADAS, *op. cit.*, pàg. 77) o Santa Pau (Salvador REIXACH, *op. cit.*, pàg. 139).

(32) - ALBERCH, Ramon i CASTELLS, Narcís. *Op. cit.*, pàg. 67-68 parlen de percentatges de contraents vidus, superiors al 30%. Una pràctica prou comuna per preservar el patrimoni familiar era casar-se pares vidus i els seus fills: Pere Caselles, pagès viudo de Serinyà, i Margarida Torroella, viuda del Sallent, i els seus fills Salvi Caselles, fadrí pagès, i Maria Torroella, donzella (APS, Ll. B.I, f. 10v).

(33) - Enllaç Josep Manter-Rosa Torroella, quart grau de consanguinitat (APS, Ll. M.I, f.50).

(34) - En els «*Manaments fets per lo Illustrissim y Reverendissim Senyor Don Fr. Joseph Fageda (1661) «Mana que»... desta hora en avant en tots los Matryminis tant publicats com sensa publicar donen y paguen al Rector per los drets que te de administrar lo Sagrament del matrymoni deu sous de plata...»* (APSP, A.90, Circulars, Sinodals i altra documentació impresa (1661-1882), n° 1, f.1v.).

(35) - APS, Ll. M,I, fs. 114v, 170v i 146v. També trobem com a testimonis de dos enllaços dos mestres de minyons de la parròquia: Gregori Nadal (1709) i Prim Cos (1750) (APS, Ll. M.I, fs. 35 i 57).

(36) - Trobem òbits al s. XVI (APS, Ll. B.I, fs. 4, 5, 6, 7, 8, 11, 13 i 36) i també al Ll. M.I, fs. 5, 17, 18, 19, però són posteriors al 1612.

(37) - APS, Ll. O.II, fs.13, 9v, 6 i 10. Dels tres homes morts (APS, LL. O.II, f. 24v i 25), els registres ens diuen: «*Vuy als quatorse juny mil sis cents setanta y un foren sepultats Gaspar Bertran cirurgia natural de Turallo casat y Miquel Serra fadri natural d St. Esteva de Bas brasser moriren de mort violenta coes de escopatada no reberen los sagraments per que foren tocats al cap...»*; un mes més tard fou sepultat Pere Joan Masmitjà, àlies *Baronich*, habitant a Puigpardines, que acompanyava els dos anteriors: «*...quant sa troba no y havia apenas fins los ossos per aver ja un mes era mort y nol avian trobat mai fins ara quant lo enterraren, lo qual aporta a enterrar Joan Pla brasser de la cellera tot sol ab un sach y li feu lo clot o vas tambe tot sol...»*

(38) - L'albat era fill de Baldiri Manter (APS, Ll. B.I, f.28). Joan Rexach (APS, Ll. O.II, f.35) «*...mort sens sagramens per ser estada hasi de repente o ano pensar molt presta sibe de malaltia natural que es de mal de hillada...»* potser podria ser la illada, aquesta regió compresa entre les costelles falses i els ossos de la pelvis, a cada costat del cos.

(39) - APS, Ll. O.II, f. 13, 14.

- (40) - APS, Ll. O.II, f. 36.
- (41) - Salvador Aspargueras, Baneta Sola (90 anys) i Catarina Casals «...cent anys poch mes o menos...» (APS, Ll. O.II, fs. 7, 14 i 16).
- (42) - APS, Ll. O.II, f. 105.
- (43) - L'acta és de l'enterrament de Joan Torroella, pagès viudo (APS, Ll. O. II, f. 109) i de la carestia, ens en parlen Ramon ALBERCH i Narcís CASTELLS, *op. cit.*, pàg. 103 i Dolors TERRADAS, *op. cit.*, pàg. 127.
- (44) - Jaume Arbusà, teixidor de lli (APS, Ll. O.II, f. 152).
- (45) - Vicenç Jou, Cecília Badia i Rafael Caví (APS, Ll. O. II, fs. 46, 128 i 48).
- (46) - Ramon ALBERCH i Narcís CASTELLS, *op. cit.*, f. 107-124.
- (47) - Antoni Roura, pagès de 71 anys, fou cremat pels lladres (APS, Ll. O. II, f. 179). Morts en la Guerra del Francès (APS, Ll. O. II, f. 168, 174 i 175). Moriren en una batalla a Roda, Francisco Lagostera i Vicens Roca (APS, Ll. O. II, f. 189).
- (48) - APS, Ll. o II i III. Dels 407 morts d'aquests anys, 217 són albats.
- (49) - BOLÒS, Ma. de *Op. cit.*, pàg. 183, 245 (vegeu nota 20). Dolors TERRADAS, *op. cit.*, pàg. 73, Salvador REIXACH, *op. cit.*, pàg. 149 i Enrique JUAN i Ma. Jesús CABALLER, *op. cit.*, pàg. 244 i 245.
- (50) - Si observem Dolors TERRADAS, *op. cit.*, pàg. 77-78 o Salvador REIXACH, *op. cit.*, pàg. 150, la corba és molt més pronunciada als mesos de calor.
- (51) - APS, Ll. O. II, fs. 11, 30, 37, 39, 60, 82, 112...
- (52) - El recompte és fet a partir dels registres del Ll. O. II, dels anys 1612 al 1700.
- (53) - Ho vaig constatar en fer l'estudi dels tipus d'enllaços i la procedència dels nuvis del Sallent (APS, Ll. M. I (1612-1855)).
- (54) - Són d'origen francès: Antoni Formati, del regne de França, (1593) i Jaume Borell, del bisbat de Sant Flor, (1605) (APS, Ll. T. I, fs. 19, 117). Juan Atxer, del regne de França (1601), i Bonsans Vivella, de Vilanova de Ribera del bisbat de Comenga (1621), (APS, Ll. B. I, fs. 27, 48). Ramon Solà, dallador del bisbat de Coserans (†1669), Jacinto Mure, del Bisbat d'Elna (†1744), Christofol Rosset, moliner de Perpinyà (†1776) i Joan Biró, jove serrador de la parròquia de l'Eternitat del regne de França (†1786) (APS, Ll. O. II, fs. 23, 75, 125 i 133).